

יום זכויות האדם הבינלאומי 2014 - הזכות לכבוד - מערך

שעור

אוכלוסיית היעד: חטיבה עליונה

משך זמן הפעילות: שני שעורים

רקע למורה

כל בני האדם זכאים ליחס של כבוד ולהגנה על כבודם. אין הכוונה כאן לכבוד שראוי לחלוק לאדם חשוב ומכובד, אלא לזכותם של כל בני האדם, שיתייחסו אליהם בכבוד, באשר הם בני אדם. סוג זה של כבוד הינו מולד, אין צורך לעשות דבר על מנת לזכות בו, והוא קבוע במשפט הראשון הפותח את הכרזת האו"ם לכל באי עולם בדבר זכויות האדם, שם נאמר: "ההכרה בכבוד הטבעי לכל בני משפחת האדם ובזכויותיהם השוות והבלתי נפקעות הוא יסוד החופש, הצדק והשלום בעולם".

העיקרון של כבוד האדם מהווה את הבסיס המרכזי לכל אמונה בזכויות אדם. זאת מפני שאמונה בזכויות אדם היא האמונה שיש לאדם, קובץ של זכויות שעליהן אנחנו רוצים להגן מפני החברה, מפני המדינה ומפני אחרים, רק בשל היותו אדם. זכויות האלה נתונות לבני האדם לא מפני שחברה מסוימת בחרה להעניק להם אותן, אלא מפני שהזכויות האלו מגיעות להם, בשל כבודם האנושי.

הזכות לכבוד, אם כן, היא זכות מסגרת, ממנה נגזרות זכויות נוספות.

לכבד אדם משמעו:

- לא להעליב, לא לפגוע, לא לבייש, לא להשפיל. (זאת הגנה על האנושיות שבאדם)
- לא לפגוע בגופו, בבריאותו או בחייו. (זאת הגנה מפני פגיעות גופניות).
- לאפשר לאדם לפתח את האישיות שלו, לבחור את הבחירות שלו, לקבוע איך יחיה, היכן יחיה, עם מי יחיה, מה יעשה, במה יאמין, ולאפשר לו לבטא את עצמו וליצור.
- לתת לו יחס שוויוני ולא מפלה. (הזכות לשוויון).
- לכבד את ערכו העצמי ולא לפגוע בשמו הטוב. (הזכות לשם טוב).
- לכבד את הפרטיות שלו. (צנעת הפרט).
- להבטיח לו תנאים בסיסיים לחיים (כגון: בית, אוכל, שירותי חינוך ובריאות).

לפגוע בזכותו של אדם לכבוד, משמעו:

- התנהגות הפוגעת בתחושת הערך העצמי של האדם או במאפייניו כבן אנוש.
- התנהגות אכזרית או התנהגות המשפילה את האדם.
- התנהגות הפוגעת בצנעת הפרט.
- התנהגות המפלה אדם ופוגעת בזכותו לשוויון.

"כבוד" הוא מושג יחסי. כל אחד עשוי לחוות אחרת פגיעה בכבודו. קשה למדוד עלבון, ולכמת פגיעה בכבוד.

ישנם מקרים בהם קיים חשש כי בשם השמירה על הזכות לכבוד עשויים לפגוע בזכויות מהותיות אחרות באופן של הגבלת חופש הביטוי והשמעת ביקורת. עניין זה מייצר בעיה, שכן על מדינה המעוניינת לחוקק חוק שוויוני לכולם אמורה להחליט מה תחשב פגיעה בכבוד, ומהי עבירה על החוק בהקשר זה. במדינת ישראל בא נושא זה לידי ביטוי בחוק: ["חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו"](#), הנחשב לזכות חוקתית, על – חוקית (כלומר זכות זו נתפסת כחשובה יותר מחוקים העלולים לסתור את קיום חוק יסוד זה). החוק קובע כי לכל אדם יש זכות לכבוד, וכי על המדינה להגן על הזכות הזאת. המדינה צריכה להגן על זכותם של האזרחים לכבוד, להימנע בעצמה מפגיעה בכבודם ולתת לאזרחים תנאים לחיים בכבוד. חשיבות ערך כבוד האדם באה לידי ביטוי גם במקורות דתיים שונים, באמנת זכויות הילד הבינ"ל, ואף בחוק זכויות התלמיד הישראלי.

בשל העובדה שמדינת ישראל הינה מדינה רב תרבותית/שבמדינת ישראל תרבויות משנה רבות קיימת חשיבות יתרה לצורך לעגן, לחנך ולשמור על הזכות לכבוד במטרה למנוע פגיעה בבני האדם כפרטים או מעצם שייכותם לקבוצה מסוימת הנתפסת כ"אחרת".

כדבריו של אהרון ברק, נשיא בית המשפט העליון בדימוס: **"ביסוד כבוד האדם עומדת האוטונומיה של הרצון הפרטי, חופש הבחירה, וחופש הפעולה של האדם. כבוד האדם הוא החירות של האדם לעצב את חייו ולפתח את כישוריו כרצונו. ביסוד כבוד האדם מונחת ההכרה בשלמותו הפיזית והרוחנית של האדם, באנושיותו, בערכו כאדם, וכל זאת בלי קשר למידת התועלת, הצומחת ממנו לאחרים. כבוד האדם מניח אדם בן חורין, המהווה מטרה בפני עצמה, ולא אמצעי להשגת מטרות של הכלל או של פרטים אחרים."**

רציונאל ודגשים להעברת הפעילות:

- הפעילות מתחילה בדיון אינטואיטיבי במושג "כבוד" דרך חוויות יום-יום מעולמם של התלמידים. בהמשך חושף המערך את ההגדרות פורמאליות למושג זה. בשלב הבא- ישנה חזרה לחוויות של פגיעה בכבוד, הפעם בהקשר הרחב, תוך דיון במקרים אקטואליים הלקוחים מהמציאות החברתית בישראל. הדיון האקטואלי נוגע בנקודות טעונות המצויות לעיתים במחלוקת בציבור והוא מאפשר לברר עם התלמידים – האם הרציונאל שהפעילו על עצמם, בבואם לבחון פגיעה בכבוד, תקף גם לקבוצות אחרות באוכלוסייה. חלקה האחרון של הפעילות מציע עשייה פעילה של התלמידים, ממקום של לקיחת אחריות על מימוש הזכות לכבוד, ברלוונטיות לחיי הכיתה ובית הספר.
- מומלץ לעבור על הקווים המנחים להעברת פעילויות בנושא ערכים דמוקרטיים בכלל, והזכות לכבוד בפרט המופיעה בסוף קובץ זה.
- מערך זה מלווה בכרזה חינוכית המורכבת מדימויים חזותיים ומילוליים, המשקפים אלמנטים מרכזיים בדיון סביב הזכות לכבוד.
- המערך הינו מודולארי, ומציע מספר הפעלות אפשריות, באורך של שיעור כפול. בהינתן זמן מוגבל יותר, ניתן לקצר את הדיונים השונים. יחד עם זאת מומלץ לקיים דיון על פי השאלות המוצעות במערך.

מטרות המערך:

- התלמידים יכירו את הזכות לכבוד, המאפיינים המרכזיים שלה, וההשלכות הנובעות מהפגיעה בזכות זו.
- התלמידים יבחנו את מושג ה"כבוד" בביטוייו היומיומיים, הרלוונטיים לחייהם.
- התלמידים ידונו בסוגיות הקשורות לכבוד המשתקפות בחברה בישראל.
- התלמידים יתנסו בפתרון דילמות הקשורות בזכות לכבוד ובאפשרויות לקידום הזכות לכבוד.

פתיחה אפשרית לשיעור:

"כבכול שנה, נציין את יום זכויות האדם הבינלאומי, החל בתאריך ה- 10/12, דרך זכות אחת שנעלה לדיון. השנה, נבחרה הזכות לכבוד - אחת מזכויות היסוד החשובות ביותר. בשיעור נדון במספר שאלות:

מדוע זכות זו נחשבת כל כך עקרונית, מה המשמעות פגיעה בזכות זו מצד אחד ושמירה ומימוש שלה מצד שני. נדון בסוגים שונים של כבוד, נחשוב יחד מתי יש סיכוי שזכות זו תיפגע, על מי האחריות לשמור עליה, ומה קורה כשהיא עומדת מול ערכים אחרים חשובים. את הדיון החשוב הזה נעשה תוך התייחסות לסוגיות הקשורות לחייכם/כבני נוער, כתלמידים ותלמידות. נדון גם בהקשר הרחב יותר של הזכות לכבוד, ברמה החברתית.

כלל אחד שחשוב להבהיר לפני שנתחיל: אבקש מכם/ל לאפשר לכל אחד/ת בכיתה, להתבטא ולהקשיב. במובן הזה - נעשה מאמץ לשמור זה על כבודו של זה. זאת תוך דיון במשמעות של המונח המורכב והחשוב - כבוד, והזכות לכבוד.

שאלה: מה אנו רואים בכרזה שלפנינו ? (5 דק')

שאלות אפשריות לתלמידים/ות: מדוע מופיעות השפות עברית וערבית ? מדוע שפות אחרות לא באות לידי ביטוי בכרזה ? מה מסמלת המטריה ? מדוע יש בה חורים ? מה משמעות המילים "זכויותיהם השוות והבלתי נפקעות" ומה הכוונה ב"כבוד טבעי" ?

שאלה: מהו "כבוד" ? (5 דק')

ניתן להתייחס לשורש המילה: כ.ב.ד - כבוד במובן של כובד. כלומר לתת משקל, ערך, חשיבות לאדם. זאת לעומת "להקל" - להמעיט בחשיבות האדם, לזלזל, לפגוע. זאת משורש ק.ל.ל, משם באה גם המילה קללה.

דיון: מה פוגע בזכותנו לכבוד ? (10 דק')

לפני שנגדיר בבירור מהי הזכות לכבוד, ננסה להבין אותה על פי מקרים הלקוחים מהיומיום. הסבירו- באילו מהמקרים הבאים נפגעת הזכות לכבוד ? מדוע ? מי פוגע/ת ומי נפגע/ת בכל אחד מהמקרים ?

* למורה: יש לשים לב שלא יוצר מצב שהתלמידים יביאו לחשיפת יתר של פרטים אישיים מדי בפני כל הכיתה- באופן שעלול לפגוע בכבודם/ן של תלמידים/ות אחרים. מבחינה זו - במידה והזמן מאפשר, ניתן לקיים את הדיון הנוכחי בקבוצות קטנות, באופן שעשוי לעודד תלמידים לדבר ולהרגיש שניתן לשתף באופן בטוח יותר.

- א. העמדת תלמיד בפינה, כעונש, מאחר והוא פטפט במהלך השיעור. (למורה: יש כאן מרכיב של ביוש בפומבי)
- ב. תלמיד המקלל תלמיד אחר במהלך השיעור. (עלבונות, השפלה).
- ג. פרסום העובדה כי אחד המורים בבית הספר הוא הומוסקסואל (פגיעה בפרטיות).
- ד. מורה לחני"ג אינו מאפשר לתלמידה להשתתף במשחק כדורגל עם הבנים בטענה ש"את בת ועדיף שתלכי לשחק במשחקים שיותר מתאימים לבנות". (פגיעה בשוויון עקב הפרדה והבחנה לא עניינית).
- ה. תלמידה שמפיצה בקבוצת הפייסבוק של הכיתה, שמועות שקריות על כך שתלמידה אחרת זכתה לציון גבוה במבחן מפני שהעתיקה. (פגיעה בשם הטוב).
- ו. מנהלת ביי"ס המודיעה למורים/ות שלה/ה כי אסור להם להעביר ביקורת על תנאי העבודה שלהם בבית הספר. (פגיעה בחופש הביטוי).
- ז. מדריך בתנועת נוער הכופה במהלך טיול על חניכיו, ללכת במסלול שנראה להם קשה ומסוכן מדי, בטענה שזה "יחשל אותם" (כפייה, פגיעה באוטונומיה, פגיעה בגוף).
- ח. אדם חסר הבית שנאלץ לחיות ברחוב עקב קשיים כלכליים חמורים. (פגיעה בקיום בכבוד).
- ט. מורה שהתעלם מקריאה בשם גנאי של תלמיד אחד לשני. (אי מניעת עלבון).
- האם אתם יכולים לחשוב על מקרה בו הרגשתם/ן שפגעו בכבודתכם/ן ? תארו את התחושות שלכם/ן בסיטואציה.
 - האם תוכלו לחשוב על מקרה בו אתם/ן פגעתם בכבוד של מישהו אחר ?

סיכום אפשרי לחלק זה: "למרת שעוד לא הגדרנו בדיוק מהי הזכות לכבוד, זיהיתם/ן שמדובר במקרים של פגיעה בכבוד, תיארתם מדוע בדיוק נפגע כבודם/ן של האנשים. ראיתם/ן שפגיעה בכבוד יכולה להתרחש בכל מיני סיטואציות יומיומיות. יש סיכוי רב שתרחש כאשר למישהו יש יותר סמכות עלינו, אם כי לא רק. הפגיעה קשורה גם בפומביות, היא מורגשת במיוחד כשהיא נעשית ברבים.

דיון - למי מגיע כבוד ? (5 דק')

- מדוע יש מקום לכבד אנשים מסוימים בקימה, ואחרים לא ? מה דעתכם על כך ?
 - האם אדם, לדוגמה, המבצע תפקיד קטן יותר במקום עבודה- לא זכאי שיכבדו אותו ? אם כן- מה ההבדל בין סוגי הכבוד השונים ?
- (ניתן להביא כדוגמה את העובדה כי נהוג לקום לכבודו של שופט באולם בית המשפט, או לכבודו של מנהל/ת ביי"ס הנכנס/ת לכיתה).

כאן המקום להסביר את ההבחנה בין "הדרת כבוד" (Honor) – זוהי תפיסת כבוד מתוך מעמדו של הפרט, מתוך סטאטוס הנובע מתפקיד בעבודה, למשל . המושג השני, והוא החשוב יותר לענייננו הוא "כבוד האדם", או "כבוד סגולי" (Dignity) – הוא סוג הכבוד המוענק לכל אדם, מעצם היותו אדם. סוג זה של כבוד הינו מולד, אין צורך לעשות דבר על מנת לזכות בו.

דיון – האם הכבוד תמיד אותו כבוד, או שהוא לעיתים תלוי הקשר ? (10 דק')

בדיון הקודם דיברנו על מקרים יחסית ברורים של פגיעה בכבוד. אך יש מקרים רבים בהם לא ברור אם מתקיימת פגיעה בכבוד, והפגיעה תלויה בהקשר מסוים. לדוגמה, בואו נחשוב על השאלה הבאה: האם לגיטימי לקרוא לנערה "מותק" ? מדוע כן ? מדוע לא ? מה מאפיין את הסיטואציות בהן כן יש פגיעה בכבודה של הנערה ומדוע?

1. אמא הקוראת לבתה "מותק"
2. מנהל משמרת במסעדה קורא כך לאחת המלצריות במשמרת.
3. שוטר תנועה קורא כך לנהגת שעצר בצד הדרך.

למורה: יש להסביר/ להוביל את התלמידים למסקנה שהמושג "כבוד" הוא תלוי הקשר. במקרים בהם מתקיימים יחסי כוח ברורים, בו לאדם אחד יש יותר שליטה על האדם השני, ולמעשה האדם השני תלוי בראשון במידת מה, יש סכנה גדולה יותר לפגיעה בכבודו של אדם. ועל כן- יש לנהוג במשנה זהירות מפגיעה בכבוד/ה של האדם המצוי בעמדת הנחיתות והתלות.

שאלה - האם הכבוד תמיד אותו כבוד, או שלעיתים הוא יחסי ? (10 דק')

למורה: ראה נספח א' בנושא [קווי מהדרין](#). הנקודה המרכזית של דיון זה- כפיית ישיבת נשים בחלק האחורי של האוטובוס עלולה להיראות לאדם חילוני כהשפלה ופגיעה בכבוד. לעומת זאת- אותה סיטואציה עשויה שלא להיחוות כלל כפגיעה בכבוד עבור אישה חרדית. איננו יכולים לכפות את השקפותינו בנושא פגיעה בכבוד, ועלינו לקבל את העובדה שלעיתים אנשים שונים תופסים את מושג הכבוד באופן שונה. חשוב לומר לכיתה שהנושא היה בדיון ציבורי, והפתרון של בג"ץ לנושא היה שהפרדה מגדרית באוטובוס תתקבל, רק אם היא נעשית ברצון כל הנוסעות והנוסעים. גם אם קשה להבין זאת, עלינו לקבל את נקודת המבט השונה בנושא זה.

דיון- היכן מעוגנת הזכות לכבוד ? כיצד נגדיר אותה באופן רשמי ? (10-15 דק')

- המורה ת/יצג לכיתה את [חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו](#). (ראה/י גם בחומרי הקריאה המוצעים בתחילת המערך).
- מדוע לדעתכם ישנו חוק יסוד כזה ? מדוע הכבוד לא מצוין כחוק רגיל ? (למורה: דווקא בגלל מורכבות המושג כבוד והיחסיות שלו, והקושי להגדיר מהו הרף לפגיעה בכבוד, חשוב היה להגדיר חוק המאפשר אמת מידה לפגיעה/ שמירה בכבודו של אדם בישראל).
- מומלץ להציג בכיתה את מקרה [אליס מלר](#), ופסיקת בג"ץ כי אפליית נשים במקרה זה הינה פגיעה בזכות לכבוד ובזכות לשוויון, שהינן חלק מחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו.
- גם [בהצהרת זכויות הילד](#) של האו"ם, מ-1989, המילה "כבוד" מופיעה פעמים רבות. שתיים עשרה פעמים, ליתר דיוק. מדוע לדעתכם ? (למורה: ילדים נחשבים כקבוצה פגיעה במיוחד, ולכן יש חשיבות יתרה לשמור על זכויותיהם, ובפרט על כבודם).
- **קישור לכרזה: למרות כל החוקים, ההצהרות והפסיקות החשובות- בכרזה אנו רואים ש"מטריית הזכות לכבוד" לא אטומה לחלוטין. מדוע החוקים הרשמיים לא יכולים לספק הגנה מלאה ? (למורה: כאן המטרייה שבכרזה מדמה את ההגנה שמעניק החוק. ברם, החוק אינו יכול להגן באופן מלא מפני פגיעות בכבוד. חלק מהאחריות הינה בן אדם לחברו, ולא כל פגיעה בכבוד תיחשב בלתי חוקית).**

- אם כך, נגדיר את כבוד האדם והזכות לכבוד כך :

כבוד האדם (dignity) – הוא סוג הכבוד המוענק לכל אדם, מעצם היותו אדם. סוג זה של כבוד הינו מולד, אין צורך לעשות דבר על מנת לזכות בו, והוא קבוע במשפט הראשון של הכרזת האו"ם לכל באי עולם בדבר זכויות האדם, שם נאמר: "כל בני האדם נולדים חופשיים ושווים זה לזה בכבוד האדם ובזכויותיהם".

הזכות לכבוד היא למעשה זכות יסוד, זכות מסגרת לזכויות אדם רבות אחרות. היא קשורה קשר ישיר לשוויון, לפרטיות, לשם טוב, למניעת השפלה ופגיעה גופנית, ולחירותו של אדם לחשוב, להאמין, לפעול ולבטא את עצמו. כל זאת ללא הבדל דת, מין, מגדר, מוצא, מעמד כלכלי, מגבלה פיזית או נפשית.

דיון: מתי קיים פוטנציאל לפגוע בכבוד? (15 דק')

למורה: המקרים לקוחים מתוך המציאות החברתית בישראל, ומתבססים על אירועים אמיתיים. יש להיות מוכנים להתנגדויות שיעלו מצד תלמידים/ות, שכן הדיון כאן נוגע בנקודות טעונויות ומעוררות מחלוקת בשיח הציבורי. מבחינה פדגוגית מומלץ להכיל התנגדויות כאלו, ככל שיעלו, לברר ולשאול את התלמיד/ה מדוע הוא או היא מרגישים/ות כך, זאת מבלי להיכנס לאווירת "התנצחות". כמו כן מומלץ לעיין בהמלצות הדידקטיות המופיעות בחוזר מנכ"לית משרד החינוך התשע"ה [בנושא חופש הביטוי](#)

המורה יציג לתלמידים את הסיטואציות הבאות ושאל: מדוע הפוטנציאל לפגוע בכבוד בדוגמאות הבאות הוא גדול יותר?

1. ילדים בשכבה פתחו קבוצת פייסבוק, מבלי להזדהות, בו הם קוראים להחרים חבר לכיתה, ובקבוצה זו הם מכפישים את הילד וקוראים לנתק איתו קשר. (פגיעה שנעשית באופן אנונימי, ללא צורך להתמודד עם ההשלכות פנים אל-פנים).
2. הורים המבקשים למנוע ממנהל בית הספר לקבל ילדים ממוצא אתיופי. (אפליה על רקע מוצא).
3. קבוצת תושבים מארגנת עצומה ובה קריאה לא להשכיר דירות לערבים. (אפליה על רקע מוצא).
4. עובדי עירייה המבקשים למנוע כניסת תושבים חרדים לפארק העירוני, בטענה שהחרדים "לא מנקים אחריהם". (אפליה על רקע דת).
5. מנהל סניף מזון המבקש מעובד חדש לנקות את השירותים באקונומיקה למרת שאין בנמצא כפפות גומי. (השפלה ופגיעה גופנית כתוצאה משימוש לרעה בכוח).

- האם מקרים אלו הם תיאורטיים ? האם מישהו/י מכיר/ה מקרה כזה שהתרחש או שמתרחש במציאות ?
- מהן ההשלכות של פגיעה בכבוד על רקע מאפיינים כפי שצוינו במקרים אלו ?
- מי לדעתכם/ם אחראי שמקרים כאלו לא יתרחשו ?
- **קישור לכרזה** - האם לדעתכם/ן המטריה שמחזיקים אזרחים/יות מקבוצות אוכלוסייה צוינו למעלה, חדירה יותר לפגיעות בכבודם/ן ? אילו עוד קבוצות שלא צוינו במקרים הנ"ל, מחזיקות מטריה כזו ? כלומר- קבוצות שהפוטנציאל לפגוע בכבודן גדול יותר ?

למורה: חשוב להדגיש כי קל יותר לפגוע בכבודם של אנשים מקבוצות מסוימות, באופן גורף ומכליל, כאשר לא מכירים אותם. קל יותר לפגוע באדם מאחורי מעטה של אנונימיות, כאשר יש "מרחק פסיכולוגי" והדברים לא נעשים באופן ישיר ובפניו. כאשר לאדם יש אפשרות להפעיל כוח וסמכות על אדם בו הוא מבקש לפגוע- הפוטנציאל לפגיעה נעשה חמור אף יותר.

נוסף על כך- הפגיעה באדם, מעצם השתייכותו לקבוצה מסוימת היא בעייתית במיוחד. אותו אדם עלול לחוש כי למעשיו אין כל השפעה, וכל מה שקובע הוא השתייכותו לקבוצה המופלית. הקשר בין גזענות, אי שוויון, ופגיעה בכבוד הוא קשר הדוק. בסופו של דבר- מעבר לצורך של אדם לשמור על כבוד חברו, האחריות הסופית היא על המדינה. דרך חוקים, תקנות ופסיקות - עליה לשמור, לקדם ולוודא שלא פוגעים בזכותם של החיים בה לכבוד.

דיון- כיצד נממש את הזכות לכבוד ? (10 דקי)

למורה: לפני הצגת הסיטואציות הבאות, הסבירו לתלמידים כי למרות חשיבותה הרבה של הזכות לכבוד, לעיתים זכות זו מתנגשת עם זכויות וערכים אחרים. במקרים כאלו יש להכריע- כיצד נאזן בין הזכויות המתנגשות, תוך פגיעה מינימאלית בהן. כעת- בקשו מהתלמידים להציע פתרון למקרים הבאים- מה נכון לעשות ?

- תלמיד מהכיתה דיבר עם המחנכת בנוגע לחברו, שלאחרונה נראה מוטרד, וזה שמע את דבריו וחש שחברו מעל באמונו.
- תלמידה מפריעה להתנהלות השיעור לעיתים קרובות. להגנתה היא טוענת כי היא משתדלת, אך מתקשה להתרכז.
- ילד מרגיש פגוע עקב העובדה שלא שותף במשחק כדורסל. חבריו טוענים ש"זה לא אישי", ושהוא פשוט לא טוב מספיק במשחק.

למורה: חשוב לכוון את התלמידים להציע פתרונות הלוקחים בחשבון את נקודת המבט של כל המעורבים בסיטואציה. הפתרונות לסיטואציות המובאות כאן לעיתים לא ברורות, אך הצעות לפתרון המבקשות להבין את התלמידים השונים, ולתת מענה לצרכים השונים והמתנגשים ממקום של שוויון וכבוד- יהיו אלו פתרונות ראויים ברמת מימוש הזכות לכבוד.

סיכום הפעילות (5 דק').

שלמה נאדל היה בן 7 כשנכנס (1927) לבית היתומים של יאנוש קורצ'אק. שלמה מספר על בית המשפט של בית היתומים: "קורצ'אק בנה לנו רפובליקה של ילדים, למען ילדים. בבית המשפט של בית היתומים מונו לשופטים 3 ילדים. בכל שבוע היו השופטים מתחלפים, והתנאי להיות שופט היה שלא קיבלת תלונה כל השבוע. בית המשפט פעל בכל שבת, לכל משפט היה פרוטוקול, ואפשר היה לערער על פסקי דין. על פי רוב התלונות היו מוגשות על ידי תלמידים כלפי ילדים אחרים, ואולם היו מקרים של תלונות גם כלפי מבוגרים".

- כיצד מימש קורצ'אק את זכות הילדים לכבוד במקרה זה ?

סיכום אפשרי לשיעור:

היום דנו במושג כבוד האדם, והזכות לכבוד. גילינו כי המושג בעצם מוכר לנו, כי כאשר פוגעים בכבודנו, אנו בדרך כלל מרגישים זאת. למדנו כי הזכות לכבוד ניתנת לכל אדם, מעצם היותו אדם, והיא אינה דומה לכבוד לו זוכים אנשים מתוקף מעמד או תפקיד. עוד למדנו כי ישנם מקרים מסוימים בהם יש חשש לפגיעה חמורה וכוללת בכבוד, כגון אפליה על רקע מוצא, דת, ומאפיינים נוספים, או עקב קיומם של יחסי סמכות וכוח. למדנו שהמושג כבוד הינו יחסי, ותלוי הקשר, ואנשים שונים עשויים לראות את מושג הכבוד בצורות שונות. למדנו כי למרת מורכבות המושג, המדינה חוקקה חוק יסוד בהקשר זה, ובו היא קובעת קריטריונים חוקיים לפגיעה בכבוד. למדנו כי באחריותנו ובאפשרותנו לשמור על כבודם/ן אחד של השני, ואף למוסדות המדינה אחריות חשובה ביותר בעניין הזה. בסיום השיעור התנסינו בפתרון דילמות הקשורות בזכות לכבוד, ובחנו אפשרויות לקידום הרעיון אצלנו בכיתה. בסופו של דבר- עלינו לזכור כי ההשלכות של פגיעה בכבודנו עלולות להיות שליליות וקשות ומצד שני- ההשלכות של שמירה ומימוש כבודנו חיוביות ביותר, ועשויות לתת לנו תחושה של העצמה, ערך ומשמעות.

*למורה: ניתן, ואף מומלץ לקיים עם התלמידים/ות שיעור נוסף, בו התלמידים יבצעו פעולות באופן אקטיבי המקדמות ושומרות על הזכות לכבוד, בכיתה ובבית הספר. ניתן להכין את "אמנת הכבוד הכיתתית", להכין כרזות בנושא, או להנחות את התלמידים/ות לחפש מקרים אקטואליים הקשורים לנושא הזכות לכבוד- לחקור את הסוגיה, לתארה ולהביע את עמדתם. בניסוח אמנה, לדוגמא, מומלץ לבקש מהתלמידים לחשוב באופן כללי על קווים מנחים לשמירה על כבוד מצד אחד, אך גם על מקרים פרטניים בהם לדעתם יש סיכוי לפגיעה ולכן חשוב לצייןם על מנת להישמר מפגיעה כזו.

לקריאה מרחיבה בנושא הזכות לכבוד:

- כבוד וכבוד האדם בחברה ובמשפט בישראל, אורית קמיר: <http://2nd-ops.com/orit/?p=4712>
- על הזכות לכבוד, דובית אטר, מחלקת החינוך באגודה לזכויות האזרח: <http://www.acri.org.il/he/954>
- מחליטים, כבוד האדם. (פרויקט של המכון הישראלי לדמוקרטיה) <http://www.idi.org.il/media/2919703/Machlitim.pdf>
- חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו: http://www.nevo.co.il/law_html/Law01/184_001.htm
- הזכות לכבוד, והחובה לכבוד. מנהל חברה ונוער: http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Noar/KatalogPirsumim/L_echiothBechevraDemocratith/HasechuthLekavodVehachovahLekabed.htm
- ילדים כבני אדם, הזכות לכבוד והחובה לכבוד, מבוסס על הרצאה של רינה יצחקי, אוניברסיטת אילן: <http://itu.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=1952859b-6f8d-40da-9b11-738c72773863&lang=HEB/>
- אחריות המדינה בקידום זכויות ילדים, סביונה רטלוי (שופטת בדימוס), לשעבר ראש הועדה לקידום זכויות הילד בכנסת): http://hamishpat.colman.ac.il/files/05_2011/Rotlevi_01_1.pdf

- האומנם מדינת כבוד האדם ? אלוף

הראבן (כולל סקר בנגע למצב אלימות בבתי הספר, כלפי

מורים ותלמידים, עמ' 19-20): http://www.idi.org.il/media/324429/pp_40.pdf.

- "עושים כבוד, נאבקים בגזענות"- מערך שיעור ליסודי, חט"ב ותיכון:

<http://cms.education.gov.il/NR/ronlyres/158EF386-C858-42B3-981B-CE240EC81317/125993/Unnamed.pdf>

נספח א': קווי מהדרין

קו מהדרין הוא [קו אוטובוס](#) שבו נהוגים כללי [תרבות חרדיים](#), שבמרכזם [הפרדה מגדרית](#) לפיה הגברים יושבים במחציתו הקדמית של [האוטובוס](#) והנשים במחציתו האחורית. ברוב המקרים שבהם נהוגה הפרדה, הנשים עולות ויורדות מהאוטובוס דרך הדלת האחורית והגברים - דרך הדלת הקדמית. כללים נוספים הנהוגים בקווים מסוג זה הם הקפדה על לבוש צנוע, והימנעות מהשמעת [רדיו](#) או [מוזיקה](#) באוטובוס, להוציא [מוזיקה יהודית](#) ו**שירים חסידיים**. בינואר 2011 קבע [בג"ץ](#) שהפרדה מגדרית באוטובוס מותרת רק כאשר היא נעשית ברצון כל הנוסעים. (מתוך ויקיפדיה).

נספח ב' - קווים מנחים להעברת שיעורים בנושא הזכות לכבוד

בבואנו לחנך את התלמידים להבנת החשיבות של הזכות לכבוד ולהטמעתה, עלינו להכיר גם באתגר המרכזי בדרך להפנמה זו- הוא האתגר התמידי של חינוך לערכים דמוקרטיים וערכי זכויות אדם. לימוד החומר העיוני על הזכות לכבוד וקיום דיון רציונאלי על סוגיות שונות הנגזרות ממנוח הכבוד, אינם תנאים מספיקים להפנמת ערך זה. היבטים פדגוגיים חשובים אלה, חייבים להיות מונחים על יסודות חזקים של modeling של איש/ת החינוך. "הטפת מוסר", מבלי לקיים אותה בפועל, אף עלולה להזיק להפנמת ערך זה, ועלולה ליצור תודעה המתנגדת לחשיבות המושג אצל התלמיד/ה. לעומת זאת, התנהגות מכבדת של המורה עצמו היא קריטית. מורה המשדר/ת כבוד, המתנהג/ת כך עם תלמידו, היא מורה המהווה "אחר משמעותי" לתלמידים, במובן הערכי העמוק של המושג כבוד. אי-אפשר להמעיט בחשיבותו של מסר חינוכי-אנושי זה. התנהלות כזו, הלכה למעשה, מצד נשות ואנשי החינוך, החוצה תחומי לימוד, המתקיימת ללא קשר לציון מועד זכויות אדם כזה או אחר, היא המהווה את "שער הכניסה" הרגשי-חוייתי, לעולמו של התלמיד/ה. התכנים השונים חייבים לעבור דרך שער זה, בדרך ליצירת תודעה עמוקה של כבוד בקרב התלמידים/ות. זו גם שאיפת מערך פעילות זה- לקיים דיונים המכבדים את הילדים, את דעתם ואת נקודות המבט השונות שלהם.

